

**I. CONCLUSIONES ET DECRETA CONVENTUS GENERALIS
TERRARUM MAIORIS POLONIAE ORDINATIONEM REGNI
DEFENDENDI CONTINENTES^a**

[1]. Imprimis decretum est et conclusum, quod quilibet nobilis, seu alias bona haereditaria ac militaria in terris Maioris Poloniae tenens, et de iure ac consuetudine ad bellicam expeditionem obligatus, pro hac vice duntaxat conscribatur quisque iuxta facultatem bonorum suorum et numerum equorum, quem alias in bellica expeditione serviens reipublicae secum habere deberet.

[2]. Item decretum est, quod quilibet palatinus earundem terrarum cum castellano sibi immediato, et si immediatus non fuerit, cum alio, ipsum ex ordine sequente, et duobus nobilibus, per eundem palatinum et communitatem nobilium in conventu ad hoc indicendo eligendis, omnes modo praemisso conscribere debeat. Illi vero duo nobiles, palatino et castellano, ut dictum est, adiungendi, obligandi erunt iuramento corporali, ut numerum equorum uniuscuiusque personae secreto apud se teneant et nemini illum pandere audeant.

[3]. Item circa conscriptionem fiendam talis modus et ordo servandus erit. Palatinus cum castellano et nobilibus sibi adiunctis inquirat ab unoquoque nobilium, cum quot equis bellicae expeditioni satisfacere et reipublicae servire possit. Qui si responderit id, quod pro modo eius facultatum ipsis dominis palatino et aliis ei adiunctis aequum et iustum videbitur, ita conscribi debet, prout ipsemet se taxaverit. Si vero aliter visum fuerit iisdem dominis, hoc est, quod idem plures equos habere posset et deberet, quam expressit, admoneri, requiri et persuaderi debet, primo, secundo et tertio, ut numerum suae expeditionis augeat pro virtute sua, habita maxime ratione facultatum suarum. Qui si persuasiones et salubria monita dominorum praesidentium minime curaverit, cogi non debet praeter eius voluntatem, ut plus faciat, quam facere se posse asseveraverit, sed ita scribi, prout recognovit se servire posse. In eiusmodi autem admonitione aut persuasione facienda non habendus erit respectus personarum, sed ita divitem sicut et pauperem, ut se iuste conscribat, praedicti domini inducere debent.

[4]. Item palatinus et eius collegae habere debent pium respectum ad miserabiles personas, ita quod si aliquis nobilium non haberet tantum in bonis, ut ex illis equo uno servire posset, adiungunt et annumerabunt illi tot alias personas similes, quod sufficere possent ad solvendum stipendium de^b uno equo iuxta ordinationem infrascriptam¹, inopiam illorum non multum onerando. Item intelligendum est de nobilibus, colonos^c seu kmethones non habentibus.

[5]. Item palatinus et eius collegae se invicem conscribent, hoc est tres eorum quartum modo superius expresso.

[6]. Item advocati, sculteti, liberi molendinatores huic ordinationi non subiacebunt, sed domini et tenetarii eorum utentur illis pro suo beneplacito in auxilium suae expeditionis.

[7]. Item praefati palatinus cum castellano circa festum sancti Michaelis [29 IX 1513] vel paulo post conventum certo die et loco indicent, quem publicari facient et proclamari in civitatibus et oppidis, ad quem quilibet nobilium illius partis regni seu districtus venire et de numero equorum, quibus servire tenetur, veraciter dicere debebit². Et ibidem idem palatinus

^a *W LL tekst ten nosi tytuł*: Conclusiones et decreta in conventu Poznaniensi pro dominica Oculi anno Domini 1513 celebrato factae. *WMK*₁: Conclusiones et decreta in conventu Poznaniensi pro dominica Oculi celebrato facta.

^b *W LL*: hoc.

^c colonis *LL*.

¹ *Por. w tymże tekście art. 12.*

² *Wspomniane tu sejmiki szlachty celem popisu zwolane zostały uniwersalami królewskimi z 30 kwietnia 1513 r. (por.: CIP, t. III, nr 135: Edictum de nobilitate terrarum Cracoviensis, Lublinensis, Premisliensis, Sanocensis et Haliciensis conscribenda et taxanda). Polecono w nich dopisać wojewodom daty sejmików, jakie uznają za najodpowiedniejsze (ibidem, nr 136: Mandatum ad palatinos Cracoviensis, Lublinensis et Russiae terrarum de decretis ac edictis conscriptionem et taxationem nobilitatis concernentibus publicandis atque de registris prioris conscriptionis abolendis et cassandis). Por. też niżej uchwały sejmiku generalnego w Korczynie, art. 2.*

cum castellano praefinient^d tempus, quo componi et contribui debeat pecunia, a quolibet equo solvenda, videlicet quatuor septimanas intermedias inter festa Conceptionis Beatae Mariae [8 XII 1513] et Epiphaniae Domini [6 I 1514], ita ut quilibet nobilis seu terrigena intra tempus earundem quatuor septimanarum, hoc est a festo Conceptionis Mariae ad festum Epiphaniae Domini immediate sequens praefatam pecuniam exolvat et reponat sub amissione omnium bonorum suorum, quibus non aliter privatus esse censebitur, acsi bello non interesset. Pecuniam vero, quam contribuent, duo nobiles, palatino et castellano, ut dictum est, per communitatem nobilium adiungendi, colligant et recipient, collectamque apud eosdem palatinum et castellanum deponent.

[8]. Item decretum est: bona ex ista ordinatione impetranda palatini et castellani distribuent subditis Regiae Maiestatis, aliqua etiam pro se apud Regiam Maiestatem obtinere poterunt. Eadem vero Regia Maiestas concessionem eorundem palatini et castellani confirmabit litterasque necessarias et privilegia impetrantibus gratiose concedere dignabitur.

[9]. Item visum fuit pernecessario consulendum et statuendum, ut pars regni, quae pro tempore praescripto pecuniam contribuit, aestate, ipsam contributionem huiusmodi seu solutionem pecuniae immediate sequente, libera sit a servitio bellico et generali expeditione. Quae quidem generalis expeditio inter quinque annos fieri non deberet, nisi aliquis hostis validus urgeret, regnumque animo illud vastandi et occupandi invaderet. Quo casu, tametsi omnes ad resistendum eidem hosti ipsumque propulsandum consurgere et ad bellicam expeditionem proficisci deberent et tenerentur, illa tamen pars regni, quae contribuet et pecuniam componet, libera esse debet ab eiusmodi expeditione illo anno. Praeterea oppidani et alii subditi dominorum ab omni datia, solutione et contributione liberi esse debent per quinque annos, praeter contributionem *czopowe*, quae solvetur per totum regnum.

[10]. Item quia terrae Maioris Poloniae prius sustinere debent onus defensionis in finibus regni, quam terrae Minoris Poloniae, ut tollatur omnis difficultas et ambiguitas, quae forsitan evenire posset, decretum est, quod habens bona in utraque earundem terrarum in terris Russiae, non in qualibet earum seorsum, sed in una tantum, in qua suum habet domicilium et communiter residere solet, de omnibus bonis suis, quae habet, se conscribi faciet et contribuet. Et ita qui habet domicilium in Maiori Polonia, quamvis bona etiam habet in Minori Polonia aut terris Russiae, in ipsa tamen Maiori Polonia, in qua moratur et residet, de omnibus bonis suis onus defensionis feret et contribuet; quod facere ratione bonorum, quae habet in Minori Polonia non erit obligatus, nec ratione illorum aliquam expeditionem faciet aut in bellum proficisci aut in aliqua praestanda subsidia ac onera ferenda erit astrictus. Satis enim est, ut praesenti ordinationi, quae ad quinque annos duratura est, in loco domicilii sui de omnibus bonis suis quocumque tempore satisfaciat. Idem de habentibus bona in diversis palatinatibus erit intelligendum, ut facta in uno^e eorum de omnibus bonis, quae habet, conscriptione et contributione, in altero illam facere non teneatur.

[11]. Item tenutarii bonorum regalium pro illo anno, de quo pecuniam componere et solvere debent de oppidis et villis, quas tenent, *wojenne*³ et alias omnes datias et contributiones, quas ad expeditionem bellicam profecturi recipere solebant, ab oppidanis et colonis exigent, et in subsidium suae conscriptionis et solutionis recipient.

[12]. Item iuxta ordinationem conventus Piothrcoviensis⁴ regnum quinquefariam dividi debet, et hae terrae Maioris Poloniae tertio abhinc anno, hoc est anno Domini millesimo quingentesimo quindecimo, onus tenendorum praesidiorum in terris Russiae continuare. Quarum quidem terrarum Maioris Poloniae incolae, cum aliter eidem oneri propter longam eorum a finibus regni distantiam satisfacere non possint, de quolibet equo duodecim florenos

^d praefigent LL.

^e W LL. słowa: in uno opuszczono.

³ Por. wyżej konstytucje sejmu 1508 r., II, przyp. 2.

⁴ Użyty tu termin *ordinatio* jest nie trafny, gdyż na sejmie piotrkowskim 1512 r. uchwała taka z powodu oporu szlachty zaslaniającej się brakiem pełnomocnictw nie zapadła (por. wyżej uwagi wstępne do konstytucji sejmu piotrkowskiego z 11 listopada – 19 grudnia 1512 r.).

pecuniarum cum medio, per mediam sexagenam computatos, contribuent et component. Cuius compositionis seu solutionis pro eodem tertio anno palatinatus Poznaniensis, Calissiensis et Brzestensis initium faciet solvendo^f, ut dictum est, videlicet de quolibet equo duodecim florenos cum medio per mediam sexagenam. Quos sequentur, quarto videlicet anno, palatinatus Siradiensis, Lanciensiensis et Ravensi, et similiter de singulis equis contribuent. Et quinto anno palatinatus Iuniwladislaviensis et Plocensis, terra Dobrziniensis et ducatus Mazoviae, qui etiam modo suprascripto de singulis equis pecuniam numerabunt. Ab ea autem solutione et conscriptione nullus praetextu cuiuscunque officii, ratione cuius alioquin ad bellicam expeditionem ire non teneretur, immunis et absolutus esse debet, sed omnes onus impositum aequaliter ferant.

[13]. Item roganda erit Regia Maiestas, inducere dignetur proceres et nobiles terrarum Cracoviensis et Sandomiriensis, ut quarto et quinto anno, quo terrae Siradiensis, Lanciensiensis, Ravensi, Iuniwladislaviensis, Plocensis, Dobrinensis et ducatus Mazoviae tenere praesidia in terris Russiae deberent, onus defensionis in se susciperent^g finesque regni tutarentur. Quod si facere voluerint, pecunia ex eisdem terris, modo superius expresso per biennium collecta, pro redimentis bonis regalibus impignoratis converteretur; ^h quae quamdiu^h exempta non fuerint, regnum et eius incolae a continuis tributis et aliis gravibus oneribus liberum esse non potest. Si vero eadem terrae Cracoviensis et Sandomiriensis onus ipsum defensionis reassumere noluerint, neque cogitare, ut bona regalia redimerentur et nobilitas huius regni pristinae suae libertati restitueretur, pecunia ex terris dictis seu partibus regni collecta seu colligenda dari debet in manus Regiae Maiestatis, quae pro illa conducat et servabit singulis annis praedictis per septem menses cum medio, hoc est per duo quartalia anni cum medio, duo millia equitum in terris Russiae, in singulum equitem sex florenos computando. Quicquid autem ultraⁱ stipendium eorundem duorum millium equitum et damna ipsorum, quae etiam exolveri debebunt, superfuerit, id converti debet et reponi in exemptionem dictorum bonorum regalium, et si nihil superfuerit ultra stipendium dictorum duorum millium equitum et damna, vel si summa pecuniae, ex aliqua partium praedictarum regni collecta, non suffecerit^j ad tenenda eadem duo millia equitum et damna ipsorum persolvenda, nihil reservabitur pro redimentis bonis regalibus, sed pecunia collecta convertetur tota in stipendium tot equitum mercenariorum, quot per tempus praedictum pro eadem pecunia teneri poterint^k.

[14]. Item ordinatio de dominis^k spiritualibus et subsidio per eos praestando, in conventu Piotrcoviensi facta^l, in suo robore manere et servari debet.

[15]. Item decretum est, quod omnia praemissa, pro necessitate et salute reipublicae constituta, trahi non debent in exemplum, nec iuribus et^l privilegiis, per Serenissimos olim reges et duces Poloniae nobilitati huius regni concessis⁷, in aliquo derogare, et quod Regia Maiestas id declaret per suas patentes litteras⁸, quod videlicet praesens ordinatio facere non debet posthac aliquam sequelam, nec iuribus, privilegiis ac libertatibus, ipsi nobilitati concessis, aliquo modo

^f solvendi LL.

^g suscipere LL, MK₁.

^{h-h} WLL: quamvis.

ⁱ WLL i MK₁ mylnie: inter.

^j fuerit LL.

^k dominiis LL, MK₁.

^l Brak w LL.

⁵ Por. poniżej p. II (Conclusiones conventus generalis terrarum Minoris Poloniae ordinationem regni defendendi continentes), art. 12.

⁶ Mowa tu o uchwale senatorów duchownych na sejmie piotrkowskim z końca 1512 r., zawierającej zobowiązanie do corocznego przekazywania na cele obrony państwa sumy 2000 zł (contributio spiritualis). Wspomniana jest ta contributio w Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta, ed. B. Ulanowski, t. 1, Kraków 1894, nr 2802, 2808, 2809, być może też 2811 i 2813.

⁷ Jest tu mowa o wielu przywilejach i statutach, zastrzegających szlachcie wolność podatkową i zobowiązujących ją do służby wojennej tylko w pospolitym ruszeniu, poczynając od przywileju koszyckiego 1374 r. (por. zestawienie dokonane przez O. Balzera, CLP, t. 111, nr 133, s. 273, przypis 10).

⁸ Por. ibidem nr 137, s. 282: Litterae terrigenis Minoris Poloniae ob laudatum novum regni defendendi modum indemnitate caventes.

obesse; quodque Maiestas sua per hos quinque annos continuos nullas contributiones ultra eam, quae superius expressa est, nobilitati et eius subditis imponet aut illas quoquomodo exiget, sed gratia sua eandem nobilitatem, quae sibi in omnibus est obsequentissima, prosecui ac regni defensioni administrandae, ita ut hactenus fecit, intendere gratiose dignetur, ut dominus clementissimus.

II. CONCLUSIONES CONVENTUS GENERALIS TERRARUM MINORIS POLONIAE ORDINATIONEM REGNI DEFENDENDI CONTINENTES^a

[1]. Conclusiones de conventione Poznaniensi noviter celebrata¹, a Sacra Maiestate Regia ad conventionem Novae Civitatis Corczin per dominum castellanum Vislicensem² missas, senatus terrarum Minoris Poloniae et tota nobilitas suscepit, parum quid^b pro suarum terrarum conditione immutando et aliqua addendo.

[2]. Conclusionem enim de tempore a die conscriptionis et tempora solutionis in terris Cracoviensi, Lublinensi, Praemisliensi, Sanocensi, Haliciensi, quibus anno praesenti et conscriptionis et contributionis data sunt principia, in hunc immutaverunt modum. Conscriptio igitur Cracoviensis terrae feria quinta proxima post festa Pentecostes [19 V 1513] et diebus sequentibus continuabitur ad sui determinationem in civitate Proschoviensi^c et in una septimana vel ad maximum in duabus in terris Lublinensi, Praemisliensi, Sanocensi et Haliciensi, eo modo, quo Cracoviensis^d continuabitur. Solutio vero contributionis: medietas solvi debet a festo Exaltationis sanctae Crucis [14 IX 1513] his septimanis intermediis^e usque ad festum sancti Dionysii [9 X 1513]; altera medietas solvetur illis quatuor septimanis intermediis inter festum Conceptionis Mariae^f [8 XII 1513] et festum Epiphaniarum Domini [6 I 1514] modo et forma atque sub poena, in conclusionibus Poznaniensis conventionis contentis³. Terrae vero Sandomiriensis, Chelmensis, Belzensis, Leopoliensis⁴ conscribentur pro festo sancti Michaelis anni millesimi quingentesimi tredecimi [29 IX 1513], et contributionis medietatem solvent illis quatuor septimanis intermediis festi Purificationis Mariae virginis [2 II 1514] et festi sancti Mathiae apostoli ^{ss}Anni Domini^{ss} millesimi quingentesimi quartidecimi [24 II 1514], et eodem anno residuam partem intermediis aliis quatuor septimanis, videlicet festi sancti Martini [11 XI 1514] et festi Conceptionis sanctae Mariae virginis [8 XII 1574], modo et forma atque sub poena, in conclusionibus Poznaniensis conventionis contentis.

[3]. Et quia [secundum] ius commune regnum in toto et in parte est indissolubile, rogavit indifferenter tota nobilitas et militia terrarum Cracoviensium, ne ad alia onera ferenda reipublicae regni tam in defensione, quam in ceteris oneribus, cogatur terrarum Russiae militia, quam tota militia terrarum Cracoviensium in se suscipienda decreverit et consenserit, et ad

^a Conclusiones in conventu Novae Civitatis Corczin per castellanum et totam nobilitatem factae et approbatae LL: Conclusiones in Novae Civitatis Corczin conventionem per castellanos et totam nobilitatem factae et approbatae MK₁.

^b quidem MK₁.

^c Proschovicziensi MK₁.

^d in Cracoviensi MK₁.

^e W MK₁ dodano, przepisując mylnie z dalszego tekstu: inter festum Conceptionis et festum Epiphaniarum.

^f Mariae opuszczono w MK₁.

^{ss} anno Domini LL: Domini opuszczono w MK₁.

¹ Por. wyżej uwagi wstępne do uchwał sejmików generalnych 1513 r. O dacie tego sejmiku powiedzieć tylko można, iż obradował on około 10 kwietnia 1513 r. (AT, II, nr 199, 201).

² Był nim wówczas Mikołaj Jordan z Zakliczyna.

³ Por. wyżej p. I, art. 7.

⁴ Były to ziemie małopolskie, zobowiązane do ponoszenia ciężaru obrony kresów w drugim roku pięciolecia, tj. 1514. Por. uwagi wstępne do konstytucji sejmu piotrkowskiego 11 listopada – 19 grudnia 1512 r. O ziemi podolskiej, w tym wykazie pominiętej, mowa jest w tekście pt. Litterae terrigenis Minoris Poloniae ob laudatum novum regni defendendi modum indemnitate caventes (CIP, t. III, nr 137, s. 282 i nn., uwagi wstępne).